

TRANSLATORRÄTT - NÅGRA SPÖRSMÅL

Av James Hurst, auktoriserad translator till engelska

Följande artikel är en något reviderad version av ett anförande jag höll vid FAT:s årsmöte 2003. Det övergripande målet var att belysa de viktigaste rättsreglerna för praktiserande auktoriserade translatorer i Sverige.

Introduktion

I yrkeslivet arbetar vi translatorer mot bakgrund av rättsregler som för de flesta av oss inte är särskilt framträdande i vår verksamhet, men ändå är av stor betydelse. Om vi är anställda har vi ett omfattande regelverk som reglerar förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Om vi är frilansare arbetar vi enligt kontrakt gentemot våra olika kunder. Det finns regler för formen för verksamheten och lagar som reglerar vårt ansvar gentemot vår kontraktspart, arbetsgivare, tredje man och även allmänheten. Här skall jag försöka behandla några, enligt min bedömning, huvudproblem och spörsmål. De punkter som jag tänkte fokusera på är:

- 1) Först, verksamheten som översättare i sina olika former; a) allmänt, b) bolag, och c) anställning.
- 2) Avtalsrätten angående översättaruppdrag, a) slutande av avtal/parterna/avtalsvillkor, b) allmänna villkor, c) konkurrensklausuler, d) kvalitet/prisavdrag mm.
- 3) Sedan skall frågan om översättarens skadeståndsansvar gentemot den andra kontraktsparten och tredje man diskuteras; samt i anslutning till denna punkt nämna något kort om försäkring.
4. Slutligen, är frågan om översättarens ställning och regulatoriska frågor också av intresse.

I detta nummer av Fataburen tar jag endast upp frågorna under punkterna 2) och 3).

2) Avtal

a) Slutande av avtal/parterna/villkoren

Om man arbetar som frilansare, oavsett om det är som enskild näringsidkare eller t.ex. i aktiebolagsform, arbetar man gentemot sina kunder som uppdragstagare genom avtal.

Avtalsrätten regleras först av Avtalslagen. Det finns också ytterligare regler för ett antal viktiga kontraktstyper, t.ex. köp. Även för vissa slags tjänster finns det

särskilda regler som bygger på Avtalslagen. Men det finns ingen särskild lag som reglerar de civilrättsliga aspekterna av våra intellektuella tjänster som översättare. Man hör ofta att en översättning kallas för en 'produkt', men det är absolut inte en vara som omfattas av Köplagens regler.

Ett avtal uppkommer genom anbud och accept. Om ej annat sägs, är ett anbud öppet för accept under en skälig tid och kan inte återkallas under den tiden. Likaså kan ett anbud inte med giltig verkan accepteras efter det att en skälig tid har löpt ut. Om den andra parten lämnat en för sen accept bör man agera direkt och påpeka det. Med det tempo som är i branschen numera, tror jag att några dagars acceptfrist skulle kunna gälla gentemot en byrå (max. en vecka) och eventuellt några dagar till när det gäller ett direkt anbud, om ej annat sägs förstås.

När man har lämnat ett anbud och fått en accept kan man inte ensidigt ändra kontraktet genom att i efterhand införa andra krav, t.ex. en förkortning av överenskommen leveranstiden eller justering av priset. Om en kund eller en översättningsbyrå accepterar anbudet men samtidigt tillägger andra krav/tolkningar (en så kallad *oren accept*), blir man eventuellt bunden om man inte invänder mot det felaktiga tillägget/-tolkningen. Man kan också bli bunden av en viss tolkning eller praxis gentemot en kund/byrå om man har gått med på en sådan tolkning flera gånger tidigare. Därför gäller det att säga ifrån på ett tidigt stadium.

Det var inte så länge sedan som en viss byrå i efterhand talade om för mig att de räknade orden med hänsyn till 'Tradossystemet', dvs. de godtog inte dubbelräkning av texter som upprepades i ett längre dokument, eftersom översättningsverktyget automatiskt tog hand om dem. Även om jag arbetade med ett sådant översättningsverktyg är det inte en allmänt accepterat praxis, dvs. 'handelsbruk', utan endast ett smart påhitt av den byrån för att pressa ner priserna. Deras tolkning är absolut inte allmänt vedertagen och man är klart berättigad till att få ordpris för det totala antalet ord. Det kan också nämnas här att 'kutymen' eller 'seder och bruk' inom branschen kan ha en viss påverkan på avtalets tolkning. Jag är av den uppfattningen att det är brukligt att källspråket gäller som utgångspunkt beträffande priset för antalet ord, om ej annat sägs. Att just den omnämnda byrån inte själv tillämpar det som praxis betyder inte att de inte är bundna av det. För att man skall komma ifrån den allmänt gällande kutymen måste man påpeka detta för motparten. Nu talar jag om förhållandet mellan 'folk i branschen' som borde känna till sådana omständigheter.

Det ovannämnda gäller däremot inte gentemot den vanliga konsumenten. Där är förhållandet snarare det omvända. En av de få lagar som direkt reglerar vår verksamhet är faktiskt Prisinformationslagen, enligt vilken det bl.a. är näringsidkaren, dvs. översättaren, som måste förklara grunden för prissättningen

för konsumenten (§ 8). Om man inte gör det och blir oense om priset, äger den rimliga tolkning som är till konsumentens fördel företräde. Om man lämnar ett ordpris till en konsument och inte gör klart om det är käll- eller målspråket som gäller, dvs. inte lämnar upplysningar om grunderna för prissättningen enligt § 8, har konsumenten därför rätt att göra gällande att det är det lägre ordantalet som gäller, oavsett om det är mål- eller källspråk.

När man tar ett uppdrag från en byrå skall man också ha klart för sig att man har ett kontrakt med byrån och inte med slutkunden. Det är ju byrån som har kontrakt med slutkunden.

Dessutom, som redan nämnts, kan avtalsförhållandet vara utformat på olika sätt i de två olika avtalsleden. Först, avtalet mellan byrån och frilansöversättaren är ett avtal mellan två näringsidkare: Ett avtal mellan byrån och kunden är eventuellt ett avtal mellan näringsidkare och konsument. Det betyder att konsumenten eventuellt kan ha krav på, och rätt att erhålla, ersättning från byrån, men byrån kan inte nödvändigtvis lägga över dessa kostnader på frilansöversättaren. Om byrån har skrivit på betungande villkor med köparen skall dessa villkor, om de avviker från allmänt gällande rätt, inte drabba frilansaren. Om en byrå har ett kontrakt, t.ex. ett upphandlingskontrakt, med en myndighet och myndigheten har infört ett särskilt högt krav på kvalitet gentemot sin kontraktspart, gäller inte det särskilt höga kravet mellan översättare och byrå. Det betyder att om en sådan slutkund inte är nöjd kan ansvaret för det särskilda åtagandet inte lämpas över på frilansöversättaren. Om byrån rent allmänt måste sänka priset eftersom kunden inte är nöjd, kanske av rent marknadsmässiga skäl, kan byrån inte automatiskt rättsligt tvinga översättaren att acceptera motsvarande sänkning i efterhand.

Det är också pga. detta dubbla avtalsförhållande mellan 'översättaren - byrån' och 'byrån - kunden' som översättaren inte kan kräva betalning från slutkunden om byrån går i konkurs.

Om kunden inte har betalat skall kundens betalning för översättningen lämnas in till konkursboet och inte till översättaren, förstås.

b) Allmänna villkor

Allmänna villkor är vanliga. Många bolag har till och med två allmänna villkor - för köp respektive försäljning av produkter/tjänster. Som ni kan förstå vill de tillämpa de villkor som är mest fördelaktiga för dem, oavsett om det gäller köp eller försäljning. Men för att dessa villkor skall bli en del av kontraktet måste de införas i kontraktet. Det måste så att säga finnas en hänvisning i grundkontraktet till sådana villkor - de måste 'inkorporeras'. Det är inte så att sådana allmänna villkor gäller 'om ej annat sägs' utan snarare tvärtom. Dessutom finns det en rättsregel - den så

kallade *contra preferentum*-regeln – som betyder att ett avtals bestämmelser, som har skrivits av en av parterna, tolkas till den andra partens fördel då de är oklara.

Jag har tittat på några allmänna villkor från kontrakt som jag själv har ingått, t.ex. med min telefonleverantör Telia. I klausulen står att om de inte levererar någon telefoni eller kopplar bort mig skall de maximalt betala kvartalsavgiften, dvs. några futtiga hundra kronor. Ifall det blir fråga om grov vårdslöshet kan de tänka sig att betala ett halvt basbelopp. Detta är en mycket vanlig uppläggning av ansvarsbegränsningen för en leverantör. Man begränsar skadeståndet till det maximala avtalspriset, utom när det gäller 'grov vårdslöshet', då gränsen är t.ex. ett basbelopp.

Genom att vara konsekvent när det gäller att införa allmänna villkor med sådana begränsningar, som nästan säkert är giltiga i de allra flesta relationer mellan näringsidkare, skulle man kunna undvika höga skadeståndskrav.

Det kan också lämpligen nämnas här att det dessutom finns vissa allmänna regler som gäller giltigheten av avtalsvillkor eller delar därav. Det finns den så kallade 'generalklausulen' (§ 36 Avtalslagen), som helt enkelt luckrar upp den strikta grundläggande rättsprincipen *pacta sunt servanda* – avtal skall hållas. § 36 förskriver att oskäligen avtalsvillkor skall lämnas åt sidan eller justeras. Men man skall akta sig för att tro att 'oskäligen' är detsamma som 'betungande'.

Rättsutvecklingen har inneburit att domstolarna är väldigt restriktiva att tillämpa § 36 utom i konsumentförhållanden och då förstås till konsumentens fördel. När det gäller näringsidkare måste klausulen i praktiken verkligen vara ytterst oskäligen för att förklaras ogiltigen eller justeras enligt § 36. Domstolarna är däremot mer villigen att ingripa i fråga om oskäligen begränsningar av konkurrensen (se nedan).

Vi som translatorer borde tänka på hur vi agerar med allmänna villkor och se till att vi skaffar oss bra allmänna villkor som vi tillämpar.

c) Konkurrensklausuler

§ 36 av Avtalslagen backas nu upp av § 38, som speciellt riktar sig mot konkurrensklausuler:

Har någon för att förebygga konkurrens betingat sig av annan att denne icke skall bedriva verksamhet av visst slag eller icke taga anställning hos någon annan som bedriver sådan verksamhet, är den som gjort utfästelsen icke bunden därav i den mån utfästelsen sträcker sig längre än vad som kan anses skäligen.

Många anti-konkurrensklausuler är så svepande, omfattande och betungande att de måste anses vara i hög utsträckning icke bindande. För er som har

översättningsbyråer är det bäst att ha något mildare konkurrensklausuler som kan hålla, och framförallt se till att de verkligen ingår i ert förhållande (avtal) med er frilansöversättare. Vi översättare måste också inse att byråerna har ett legitimt affärsintresse av att skydda sig mot försök att plundra deras kundstock. Det är t.ex. definitivt illojalt av arbetstagare att ta med sig värdefulla affärsdokument och know-how som kund- och kontakttelefonlistor, ordlistor och mallar. Men i princip finns det ingen rättslig restriktion mot att en frilansöversättare går förbi en byrå och försöker utesluta mellanhanden. Därför vill byråerna, om de är kloka, förstås ha konkurrensklausuler. Jag kan passa på att nämna här att det bästa för både translatorer och byråerna är att hitta pålitliga samarbetspartners och bygga upp förtroendet sinsemellan oavsett gällande rätt.

d) Kvalitet/prisavdrag mm

Inom kontraktsförhållandet är det som sagt avtalsvillkoren som styr. I motsats till en allmän uppfattning är inte kravet på översättningskvalitet när det gäller stil, ordval osv. så betungande som man kanske tror. Översättningen är ju en intellektuell övning. Det är ett intellektuellt alster som produceras. Inom utbudet av intellektuella tjänster i översättningsbranschen finns det mycket att välja mellan, precis som med musiker och konstnärer. Det står kunden fritt att välja precis vem han vill för att utföra uppdraget. De som köper sådana tjänster bör vara försiktiga och välja 'rätt person' med 'rätt kompetens'. Detta är ett argument för att kunder skall anlita byråer som har kompetensen att lägga ut 'rätt' arbete på 'rätt' översättare. Om byrån verkligen är kompetent bör den kunna fastställa precis vilka kundens behov är när det gäller stil, fackkompetens, pris och leveranstid och lägga ut arbetet på en översättare som passar för just denna profil. Man kan argumentera från kundens sida att kunden faktiskt betalar för att byrån 'matchar upp' hans behov med rätt översättare, på samma sätt som en försäkringsmäklare skall eftersträva att förmedla den optimala försäkringslösningen. Om kunden inte undersöker själv, eller låter en kompetent byrå handlägga detta, utan väljer det billigaste alternativet, måste man närmast anse att han får skylla sig själv. Den som köper översättnings-tjänster bör vara noga med att välja rätt översättare. En steg i rätt riktning är nog att anlita auktoriserade translatorer. Kunden kan också, även när han anlitar en byrå, specificera att han vill ha en auktoriserad translator. Det kan nämnas här att om en byrå säger att den skall lägga ut arbetet på en viss översättare (t.ex. den som utförde den tidigare översättningen åt kunden) eller på en auktoriserad translator eller på en person som är 'expert', är den skyldig att uppfylla en sådan uttrycklig utfästelse.

Om en byrå säger att den skall anlita en auktoriserad translator men sen inte gör det, skulle det kunna anses vara ett slags bedrägeri. Byråer som för egen vinning systematiskt antyder att de använder auktoriserade translatorer, men inte gör det, är också i farozonen. Det är uppmuntrande att märka att ett antal myndigheter har

ställt auktorisation som krav i samband med upphandlingar. Auktoriserad translator skall, innan han/hon åtar sig eller fullföljer ett uppdrag, noggrant överväga om han/hon är lämplig att utföra uppdraget, samt avsäga sig uppdraget om han/hon inte är kompetent att utföra det (se Kammarkollegiets translatorföreskrifter 1994). Translaterer är också skyldiga att samvetsgrant utföra de uppdrag som anförtros dem och iaktta god tolk- eller translatorsed (se Förordningen (1995) om auktorisation av tolkar och översättare).

Inom utbudet av översättningstjänster finns det många olika möjligheter att tillgå. De som får uppdraget måste utföra det med omsorg. När det gäller auktoriserade translatorer har det också kommit till uttryck i Förordningen som en skyldighet att 'samvetsgrant utföra' uppdrag.

Det kan vara så att denna särskilda bestämmelse till viss del utökar den allmänna skyldigheten att utföra uppdrag med omsorg. Dessutom skall översättaren uppfylla alla villkor och utfästelser som har lämnats. När det gäller utfästelser skall man ta lätt på allmänt lovprisande kommentarer, t.ex. att översättaren 'är Sveriges bästa'.

Som sagt, översättaren är skyldig att utföra uppdraget med omsorg. Uppdragsgivaren har kanske högt ställda förväntningar på översättaren pga. översättarens goda rykte. Men även om uppdragstagarens besvikelse är välgrundad är den inte skadestandsgrundande.

Uppdragstagaren har inte begått ett kontraktsbrott om han har utfört arbetet med omsorg. Man kan kanske likna en översättare med en skådespelare som spelar Hamlet. Det kan ju naturligtvis hända att skådespelaren har glömt replikerna, men man får inte tillbaka pengarna på vägen ut från teatern! Samma tankegångar gäller t.ex. advokater. Det vanliga är att i varje mål finns en förlorande part. En vanlig uppfattning bland parter i tvistemål är att de som vinner gör det tack vare att de har 'rätt', och de som förlorar tror att de förlorar pga. att de 'har en dålig advokat'. Tänk om det var öppet för alla förlorande parter att stämna sina advokater!

Man kan också säga att man objektivt sett kan vara en kompetent professionell advokat, skådespelare, fotbollspelare eller översättare, men det betyder inte att man alltid har rätt eller inte begår några fel, eller att det inte finns andra som är bättre. Vi är professionella translatorer som levererar intellektuella tjänster, inte maskinprodukter! Högre krav ställs däremot på tjänster av ett mer tekniskt slag, som utförs av t.ex. arkitekter och byggnadsingenjör, då det allmänt anses att det är lättare att fastställa vad en sådan konsult borde kunna prestera och det finns fler fastlagda tekniska normer och standarder att gå efter inom sådana områden. Det finns också ett antal tjänster där särskilda avtalsrättsliga regler tillämpas, t.ex. enligt fastighetsmäklarlagen.

Det kan tilläggas att det faktum att kunden, eller även en annan översättare, kan redigera och förbättra en översättning, inte betyder att översättarens rätt till full betalning bortfaller. Kunden kan knappast kräva ett prisavdrag på grund av att han eller en annan översättare kan bevisa att de är duktigare!

Däremot - tillbaka till införandet av särskilda villkor och utfästelser igen - kan översättaren bli tvungen att godta en prisreduktion om hans översättning ej uppfyller en uttrycklig utfästelse.

Man bör uppfylla det man har lovat under förhandlingen med kunden. Allmänt lovprisande kommentarer bör kunden däremot ta lätt på; de räknas inte som någon verklig utfästelse. Om man får ett uppdrag därför att man har förklarat att man är Sveriges 'i särklass bästa översättare', utgör inte detta en grund för ansvar. Men om man har sagt att man har långtgående erfarenhet av att översätta t.ex. medicinska texter och detta inte är sant, kan detta tänkas vara en grund för ansvar om man levererar en översättning som inte motsvarar vad som borde kunna förväntas av en översättare med sådan kompetens. Tänk efter, så att ni inte lämnar uttryckliga kvalitetsutfästelser. Rent allmänt kan man säga att ribban höjs om man uttryckligen utger sig för att vara expert på ett visst område. Det viktigaste är dock att leverera översättningar som inte innehåller direkta fel, speciellt inte skrivfel angående namn och siffror. I övrigt är det självfallet viktigt att vi auktoriserade translatorer gör vårt yttersta för att bibehålla positionen som de mest pålitliga översättarna i Sverige.

3) Ansvar angående ren förmögenhetsskada

Bortsett från det allmänna avtalsrättsliga problemet med tjänstens kvalitet, där man främst tänker på prisavdrag eller i allvarligare fall ett hävande av avtalet, finns det även situationer när andra skadeståndskrav kan riktas mot översättare. Att utföra en dålig översättning är inte vårdslöst i sig. Men man kan tänka sig att ekonomiska förluster kan orsakas av t.ex. felskrivning av viktiga siffror, utelämnande alternativt tillägg av ett extra 'inte'. Man kan tänka sig att det finns t.ex. omtryckningskostnader eller att ett mål förloras pga. en dålig översättning.

Som auktoriserade översättare är ni säkert medvetna om att era översättningar ofta används i officiella sammanhang, att de t.ex. används av domstolarna eller utlandsmyndigheterna. Privatpersoner i utlandet och i Sverige litar på våra översättningar av t.ex. testamenten och bouppteckningar, betyg och intyg, domar, medicinska utlåtanden osv.

Att de är korrekt översatta kan ha en inverkan på deras rättigheter och eventuellt även på utfallet av tvistemål mm. Man kan endast konstatera att det finns en kolossalt stor potential för ekonomiska förluster pga. en dålig översättning. Betyder det att ni kan förlora allt ni har pga. en felskrivning? Lyckligtvis har translatorer inte figurerat i rättstillämpningen när det gäller skadestånd, så långt jag vet, fast det

har varit ett eller annat fall som tydligen har förlikats. Rättsläget när det gäller översättarens ansvar i ovanstående avseende lär var något osäkert.

I svensk rätt är möjligheterna att få ersättning för ren förmögenhetsskada begränsade. Det finns ett sådant ansvar när det gäller brottsliga gärningar men det är främst inom kontraktsförhållanden som ren förmögenhetsskada kan ersättas. Återigen är det värt att nämna att om det finns en byrå mellan översättaren och slutkunden (den skadelidande), har översättaren inte något kontraktsförhållande med slutkunden. Om byrån har gjort särskilda utfästelser om sin höga kvalitetskontroll men brister i den, kan man tänka att den skadelidande kunden kan få ersättning från byrån. Det betyder, som tidigare nämnts, inte att byrån kan lasta över detta ansvar på översättaren. Översättaren skall ha utfört sitt uppdrag med omsorg (se ovan).

Ett område där jag tror att det eventuellt kan finnas viss exponering för översättare beträffande ren förmögenhetsskada gäller bestyrkande. En ansvarsbegränsning i avtalsvillkoren kan skydda er gentemot er kontraktspart, t.ex. en översättningsbyrå, men hur många av er har sådana villkor? Men en ansvarsbegränsning gäller endast gentemot den andra kontraktsparten, t.ex. en byrå, och inte gentemot utomstående parter som litar på era bestyrkanden. Man kan eventuellt argumentera att vi har ett ansvar gentemot tredje part (t.ex. byråns kund) som vi bör inse kan komma att lita på våra bestyrkningar. Detta ökar omfattningen av exponeringen för oss auktoriserade translatorer avsevärt och även för andra som bestyrker översättningar förstås. Här vill jag betona att jag menar ansvar grundat på bestyrkandet snarare än översättningen som sådan. Det verkar korrekt att man skall stå för vad man har sagt, men vill ni verkligen genom era bestyrkanden lämna någonting som närmast har effekten av en obegränsad finansiell garanti? Ni bör särskilt tänka efter hur ni utformar era bestyrkande av dokument. Om man tittar på en revisionsrapport kan man se hur revisorerna lämnar en förklaring om vad deras uppdrag egentligen omfattar och hur begränsat det egentligen är. På det sättet begränsar de sitt ansvar. De skulle aldrig vara så dumma att garantera att redovisningen och bokföringen är korrekt!

Vi har en lagstadgad skyldighet att vårda konfidentiella personliga uppgifter samt affärshemligheter. En tänkbar grund för ansvar är där en auktoriserad translator bryter den sekretess som råder gentemot kunden enligt god translatorsed och enligt Lag (1975) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Enligt § 2 fåt auktoriserade translatorer " ... *inte obehörigen röja vad han under uppdragit har erfarit om enskildas personliga förhållanden*

eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande...'. Detta förutsätter tillfredställande säkerhetsrutiner.

En praxis som ligger i farozonen här är, enligt min uppfattning, när en auktoriserad translator lägger ut jobb till andra översättare utan uppdragsgivarens medgivande, speciellt om det läggs ut till en person som inte har samma lagstadgade skyldigheter, dvs. icke auktoriserade översättare. Det är någonting som auktoriserade translatorer med byråverksamhet borde överväga noggrant. I övrigt borde alla översättare, byråer och t.ex. reklambyråer som lägger ut översättningsuppdrag försöka skydda sig gentemot sina underleverantörer. Som framgår av ovan finns det ett närmast automatiskt skydd om man anlitar auktoriserade translatorer.

Försäkringsfrågor

För att skydda sig mot ett eventuellt ansvar i ovannämnda avseenden kan det ändå vara bra att ha försäkring. Det finns en försäkringslösning att tillgå hos en annan förening. Jag har inget direkt intresse av att sälja den, men den är värd att tänka på. En viktig sak när det gäller försäkring – den gäller endast för ansvar enligt gällande rätt och inte ansvar på grund av utfästelser och garantier som går längre än gällande rätt. Man skall också anmäla anspråk till försäkringsgivaren vid ett tidigt stadium och inte försöka lösa problemet själv där det framställts ett krav. Försäkringen gäller inte heller om man medger ansvar. Detta är en något förenklad förklaring.

Avslutande kommentar

Som nämnts har vi auktoriserade translatorer inte figurerat särskilt i rättstillämpningen i Sverige. Man skall akta sig för att söka vägledning från utvecklingen i andra rättssystem, då svensk rätt är något speciell i detta hänseende, mestadels till vår fördel. Ovanstående har skrivits med svensk rätt som utgångspunkt. Andra regler gäller i andra länder och detta kan eventuellt vara viktigt när det gäller internationella förhållanden. Detta är speciellt men inte uteslutande relevant för er som är verksamma utomlands. För den som levererar från utlandet (t.ex. USA) kan det vara värt att tänka på att specificera att svensk rätt gäller.

I övrigt är det svårt att förutse hur domstolarna skulle bedöma översättarens ansvar. Mycket beror på hur domstolarna skulle betrakta yrket - är det närmast en litterär konst med ett högt inslag av intellektuell kreativitet och kunskap eller ett mer mekaniskt arbete enligt fastlagda normer med mekaniska hjälpmedel? Det gäller att övertyga dem om att det snarare är det förstnämnda.

James Hurst